

Milan HRDLIČKA

Praha

Auto (se) zastavilo

Náležité užívání českých zvratných sloves nebývá pro jinojazyčné mluvčí jednoduché. Stačí připomenout negativní působení interference i bohaté a různorodé uplatnění reflexivních verb v komunikaci. Vedle jejich základní funkce (poukaz na

skutečnost, že **se děj obrací k původci**, např. *Myju auto x Myju se*, nikoliv tedy „*Myju mě*“) se s nimi setkáváme, vyjadřuje-li se především **reciprocita** (*Píšeme si poměrně často* – tedy vzájemně, jeden druhému; *Známe se už dlouho* – čili navzájem, jeden druhého), **zvrtné pasivum** (*To auto se opravovalo snad měsíc*), **volný dativ** (*Celé dny si čte*) a **neosobní konstrukce** (*Chci spát* – *Chce se mi spát*).

Obtížné může být zvládnutí reflexivních sloves jednak po stránce formální (srov. vidové dvojice typu *odpočívát* – *odpočinout si*), jednak významové (viz nuance mezi verby jako *pamatovat si něco/někoho* – *pamatovat se na něco/někoho*; *potkat někoho* – *potkat se s někým*; *čekat (na) něco/někoho* – *načekat se na něco/někoho*; *představit něco/někoho* – *představit si něco/někoho* – *představit se někomu*; *obléknout něco/někoho* – *obléknout si něco* – *obléknout se (do něčeho)* apod.).

Cizincovu orientaci v řečové distribuci českých zvrtných sloves komplikuje také skutečnost, že je jejich užití v určitých případech v zásadě fakultativní, bez výraznějšího vlivu na význam a na komunikační funkci sdělení, viz kupř. následující výpovědi (při této příležitosti upozorňujeme, že v těchto i v následujících dokladech uvažujeme pouze o významu aktivním, nikoliv např. o vyjádření zvrtného pasiva): *Myslím, že přijde zítra* – *Myslím si, že přijde zítra*; *Pořád spoléhali na cizí pomoc* – *Pořád se spoléhali na cizí pomoc*; *Tempo hospodářského růstu v minulém roce zpomalilo* – *Tempo hospodářského růstu se v minulém roce zpomalilo*; *Inflace zase zrychlila* – *Inflace se zase zrychlila aj.*

Na druhé straně se ovšem vyskytují případy, kdy je rovnocenné (synonymní, zaměnitelné) užití, resp. neužití (ne)zvrtné podoby slovesa pouze zdánlivé, protože lze v takových výpovědích vysledovat – byť s možnými obtížemi – jistý významový rozdíl. Máme na mysli výpovědi jako *Auto náhle zastavilo na křižovatce* – *Auto se náhle zastavilo na křižovatce*.

O jaký významový rozdíl může v takovém případě jít? Domníváme se, že se nabízí vcelku jednoduché řešení, a sice zohlednění sémantiky příslušného slovesa, čili *zastavit se* = *sám sebe* (*sám od sebe*). Na základě dané interpretace je pak možné pohlížet na výše uvedené výpovědi tím způsobem, že v případě užití zvrtného slovesa poukazuje komunikant na fakt, že „auto se zastavilo samo od sebe; sebe samo“, a to pravděpodobně z nějaké interní příčiny (kvůli poruše motoru, z nedostatku pohonných hmot apod.).

Celá záležitost může vystoupit zřetelněji v tomto analogickém případě. Řekneme-li třeba *Kůň se zastavil* v protikladu ke sdělení *Kůň zastavil*, vidíme, že v první výpovědi se zvíře asi zastavilo z vlastní vůle, zatímco v druhé je logické předpokládat, že se tak stalo na základě určitého vnějšího impulzu (*Kůň zastavil na pokyn jezdce*).

Rozdíl mezi výpověďmi *Auto zastavilo* a *Auto se zastavilo* spočívá rovněž v tom, že valence nereflexivní podoby slovesa (*zastavit*) může vyžadovat doplnění pozice (objektu) v akuzativu, tedy kupř. *Havarované auto zastavilo dopravu v levém jízdním pruhu*.

Jak je z ukázek patrné, adekvátní zvládnutí reflexivních sloves v češtině vyžaduje od jinojazyčného mluvčího poměrně značné znalosti. Z pohledu vyučovací praxe by mělo jít o to, aby je měl zahraniční bohemista z čeho načerpat.